

*Н. О. Осадчук,
завідувач навчально-методичного кабінету
психологічної служби КЗ «Житомирський ОІППО» ЖОР,
Т. Й. Шугай,
методист навчально-методичного кабінету
психологічної служби КЗ «Житомирський ОІППО» ЖОР*

Психологічна служба у контексті вимог сьогодення

Психологічна служба системи освіти України – важлива частина цілісної системи освіти, яка поєднує в собі науковий, прикладний, практичний та організаційний аспекти.

Відповідно до Концепції «Нова українська школа», де значну роль відведено висококваліфікованим психологам та соціальним педагогам у формуванні та вихованні кожної дитини, гідного громадянина – патріота України, недостатньо лише отримати знання – необхідно навчитися ефективно користуватися ними впродовж життя.

Метою діяльності психологічної служби системи освіти є збереження і зміцнення психічного, фізичного здоров'я та соціального благополуччя всіх учасників навчально-виховного процесу: вихованців, учнів, студентів, батьків (законних представників), педагогічних і науково-педагогічних працівників.

Основною задачею діяльності психологічної служби області є впровадження положень Концепції розвитку психологічної служби системи освіти на період до 2020 року та Плану заходів МОН щодо розвитку психологічної служби системи освіти на період до 2020 р. Робота навчально-методичного кабінету психологічної служби КЗ «Житомирський ОІППО» ЖОР у 2018 році була спрямована на виконання наказу Міністерства освіти і науки України від 08.08.2017р. №1127 «Про затвердження Плану заходів Міністерства освіти і науки України щодо розвитку психологічної служби системи освіти України на період до 2020 року» та відповідного наказу управління освіти і науки Житомирської облдержадміністрації, про результати яких було прозвітовано листом КЗ «Житомирський ОІППО» ЖОР № 03.2-344 від 05.06.2018 р.

На кінець 2017–2018 навчального року кількість працівників психологічної служби дещо зросла порівняно з минулим роком. Проте забезпеченість фахівцями служби освітніх закладів залишається на низькому рівні (52 % від потреби).

У зв'язку з адміністративним реформуванням скоротилися ставки методистів з психологічної служби місцевих органів управління освітою або взагалі не передбачені, зокрема в ОТГ.

Забезпеченість кабінетами фахівців психологічної служби потребує покращення відповідно до чинних вимог.

Отже, керівникам обласних, районних, міських управлінь освіти і науки у новому навчальному році необхідно вжити заходів щодо забезпечення навчальних закладів, в тому числі навчально-методичних кабінетів (центрів) психологічної служби системи освіти районного (міського) і обласного рівнів працівниками психологічної служби, та ввести відповідно до потреб регіону додаткові посади зазначеної категорії педагогічних працівників.

Натомість діяльність психологічної служби спрямована на вирішення соціальнозначущих проблем учасників навчально-виховного процесу. У зв'язку з цим, керівництву органів управління світою разом із відповідними методистами психологічної служби необхідно організовувати просвітницьку роботу та проведення спеціальних занять, семінарів, тренінгів, де б надавалась інформація про нормативно-правові засади професійної діяльності, діяльність працівників психологічної служби та їх роль у забезпеченні високої ефективності освітніх реформ.

Нова українська школа має працювати на засадах особистісно орієнтованої моделі освіти. У рамках цієї моделі школа максимально враховує права дитини, її здібності, потреби та інтереси, на практиці реалізуючи принцип дитиноцентризму. У навчанні мають бути враховані вікові особливості фізичного, психічного і розумового розвитку дітей. Тому особливої уваги набуває необхідність навчати дітей справлятися зі стресом та напругою, розкрити потенціал кожної дитини.

Психологічна служба освіти має надавати повноцінну психологічну та соціальну допомогу кожному учню, який опинився в складній життєвій ситуації та перебуває в деструктивному середовищі, допомагати батькам таких дітей.

У зв'язку із зростанням соціальної та психологічної напруги навколо теми підліткових суїцидів і наявності небезпечних «груп смерт» в соціальних мережах («Синій кит», «Тихий дім», «Біжи або помри», «Зникни на 24 години» тощо) надважливими є психологічна безпека дітей в Інтернет-просторі та профілактика суїцидальних нахилів у дітей.

Значна кількість батьків та педагогів турбуються щодо надання повноцінної освіти дітям із особливими освітніми потребами.

Зміст та основні завдання участі психологічної служби системи освіти з питань впровадження інклюзивного навчання визначено низкою нормативно-правових документів, зокрема Постановою КМУ від 15. 10. 2011 № 872 «Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах», Постановою КМУ від 14. 02. 2017 № 88 «Про затвердження Порядку та умов надання субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на надання державної підтримки особам з особливими освітніми потребами», Порядком організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 15 серпня 2011р. № 872. У загальноосвітніх навчальних закладах здійснюється психолого-педагогічне супроводження дітей з особливими освітніми потребами у класах з інклюзивним навчанням

працівниками психологічної служби (практичними психологами, соціальними педагогами) цих закладів та відповідними педагогічними працівниками.

Визначаючи основні завдання на 2018–2019 н. р., практичним психологам і соціальним педагогам рекомендовано звернути особливу увагу на проблеми психологічного і соціального супроводу всіх учасників навчально-виховного процесу в умовах інклюзивного навчання.

Вищезазначеними документами передбачено також організацію корекційної роботи з дітьми з особливими освітніми потребами вчителями-дефектологами та практичними психологами. З огляду на це, звертаємо увагу на недопущення покладання адміністрацією навчальних закладів на практичних психологів обов'язків, що не належать до їх професійної компетентності, розмежовуючи проведення корекційно-розвиткових занять практичними психологами та вчителями-дефектологами. Питання психологічного і соціального супроводу дітей перебуває на суміщенні функцій багатьох фахівців, а тому не можуть бути віднесені до сфери професійної діяльності лише одного з них.

Практичний психолог в інклюзивному середовищі формує психологічну готовність учасників навчально-виховного процесу (учнів, батьків, вчителів, представників адміністрації) до взаємодії з дитиною з особливими освітніми потребами.

Така психологічна готовність формується через проведення тренінгових занять, лекторіїв, семінарів, консиліумів, виступів тощо, зміст яких спрямовано на подолання упередженого ставлення до дітей з особливими потребами, руйнування міфів і стереотипів, стигматизації та дискримінації.

Соціально-педагогічний супровід базується на створенні сприятливих умов для взаємодії учнів з соціальним середовищем із метою попередження виникнення або усунення вже існуючих дестабілізуючих факторів та формування стійкості до ситуацій дезадаптації.

Алгоритм діяльності практичного психолога і соціального педагога, в умовах інклюзивної освіти містить:

1. Ознайомлення з особою справою дитини, історією та особливістю протікання захворювання.
2. Бесіду з дитиною та її батьками з метою визначення рівня можливостей дитини (самообслуговування, спілкування, пізнавальні можливості, самоконтроль поведінки, емоційно-вольової сфери тощо).
3. Оцінювання освітнього середовища, визначення його відповідності до потреб і можливостей дитини.
4. Вивчення індивідуальних особливостей та психічного розвитку дитини.
5. Проведення психолого-педагогічного консиліуму з метою розробки індивідуальної програми розвитку.
6. Проведення зустрічі з батьками і учнями класу (школи) та педагогами з метою формування їхньої психологічної готовності до взаємодії з дитиною з особливими освітніми потребами.
7. Проведення психокорекційної роботи з метою розвитку потенційних можливостей дитини та формування особистості.

8. Відстежування соціально-психологічного клімату в колективі.
9. Сприяння соціальній інтеграції дитини: залучення до позакласної і позашкільної діяльності.
10. Моніторинг рівня адаптованості й інтегрованості до відповідних програм та планів.

На виконання Постанови КМУ від 15.08. 2011 р. № 872 «Про затвердження порядку організації інклюзивного навчання у ЗНЗ» був організований та проведений цикл семінарів «Децентралізація та ефективне управління, реформування в галузі освіти, впровадження нових підходів, створення якісного освітнього середовища» з навчальними тренінгами «Психологічний супровід дитини в умовах інклюзивної освіти». Навчальні заходи розкривали питання, що стосувались основних питань, принципів та нормативно-правової бази у сфері освіти дітей з особливим освітніми потребами, планування та розробки індивідуальної програми розвитку, методів та прийомів командної взаємодії в процесі спільної діяльності, менеджменту інклюзивної освіти. Акцент був зроблений на інклюзивній освіті як засобі формування толерантності сучасного соціуму.

Згідно з пунктом 2.4. Положення про психологічну службу системи освіти, затвердженого наказом Міністерства освіти і науки № 616 від 02.07.2009 р. та зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 23 липня 2009 р. за № 687/16703, психологічна служба у 2018 році спрямовувалароботу на реалізацію певних напрямків:

- 1) консультативно-методична допомога всім учасникам освітнього процесу з питань навчання, виховання і розвитку вихованців, учнів, студентів, а також з питань психологічного супроводу учасників освітнього процесу в період військового конфлікту в Україні;
- 2) допомога органам державного управління у плануванні освітньої діяльності;
- 3) просвітницько-пропагандистська робота з підвищення психологічної культури в освітніх закладах та у сім'ї;
- 4) превентивна робота (через ЗМІ, під час освітньої діяльності в рамках навчальних програм), метою якої є формування у вихованців, учнів, студентів орієнтації на здоровий спосіб життя та захист психічного здоров'я; профілактика алкоголізму, наркоманії, ВІЛ-інфекції і злочинності.

Працівниками навчально-методичного кабінету було підготовлено ряд проектів розпорядчих документів та узагальнюючих матеріалів: накази обласного управління освіти Житомирської ОДА: «Про результати проведення експертизи психологічного і соціального інструментарію», «Про створення обласної експертної комісії по експертизі психологічного інструментарію», а також ряд методичних листів методистам з психологічної служби та узагальнену звітну інформацію в ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти» та Українському науково - методичному центру практичної психології та соціальної роботи НАП про структуру і діяльність психологічної служби системи освіти області за 2017 – 2018 навчальний рік.

На виконання наказу Міністерства освіти і науки України № 330 від 20.05.2001 р., яким затверджено Положення про експертизу психологічного та соціологічного інструментарію, відповідно до наказу Житомирської обласної державної адміністрації від 19 вересня 2017 року № 218 «Про експертизу психологічного та соціологічного інструментарію у 2017–2018 навчальному році» було проведено 4 засідання обласної експертної комісії.

Суттєвим досягненням є створення та організація роботи районних (міських) експертних комісій майже у всіх районах (містах) області. Членами обласної експертної комісії в черговий раз було здійснено суттєву ґрунтовну роботу щодо проведення експертизи психологічного та соціологічного інструментарію, що застосовується працівниками психологічної служби області у практичній діяльності, а також експертизу психокорекційних (соціально-перетворювальних) комплексів. Комплекси, як показує досвід, є ефективною логічно послідовною системою практичної діяльності працівника психологічної служби з актуальних напрямків, тому є зручними та ефективними у роботі. Всього розглянуто 48 психокорекційних (соціально-перетворювальних) комплексів працівників психологічної служби області. Частина з них подана для розміщення на сайті Інституту модернізації змісту освіти МОН України. 95 % переліків методик, а саме 125, були затверджені експертною комісією та рекомендовані працівникам психологічної служби до використання у практичній діяльності.

Методисти кабінету особливу увагу приділяли підвищенню фахової майстерності педагогічних працівників районних (міських) відділів (управлінь) освіти, працівників психологічних служб. З цією метою було організовано та проведено науково-практичні конференції, семінари та тренінги, школи молодого психолога, інші інноваційні заходи. Так, відповідно до плану роботи інституту, протягом року були проведені обласні науково-практичні конференції з питань організації комплексної допомоги дітям з порушенням у психофізичному розвитку: освітні, соціально-психологічні, медичні послуги; методики роботи з дітьми з аутизмом; науково-практичний семінар «Магія МАК (метафоричних асоціативних карток)», а також семінари для практичних психологів та соціальних педагогів освітніх закладів області (ДНЗ, ЗНЗ, ПТНЗ, шкіл-інтернатів, ВНЗ I-II рівня акредитації та наради для методистів з психологічної служби М(Р)МК) з актуальних питань. Працівники психологічної служби системи освіти широко використовують тренінгові, інші інноваційні форми роботи. Методистами навчально-методичного кабінету були підготовлені та проведені тренінги з питань: «Організація превентивної роботи з проблеми насильства над дітьми», «Впровадження інформаційно-освітньої програми «Сімейна розмова», «Соціальна профілактика торгівлі людьми: особливості діяльності працівників психологічної служби» тощо.

Суттєва увага працівників кабінету приділялася забезпеченню психологічного супроводу всіх учасників освітнього процесу в період військового конфлікту в Україні. З метою підвищення фахового рівня

педагогічних працівників проводиться цикл тренінгових занять за програмою «Навички кризового консультування».

Враховуючи військові події, що відбуваються на сході країни, серйозні наслідки цих подій, надзвичайно складну соціально-політичну ситуацію, що склалась в Україні, одним із важливих напрямків роботи навчально-методичного кабінету психологічної служби області залишається надання психологічної допомоги всім учасникам освітнього процесу (дітям, їхнім батькам, педагогічним працівникам), в тому числі тим, хто постраждав від наслідків військових подій в країні.

Особлива увага працівників психологічної служби області має приділятися адаптації дітей, учнів та студентів до навчального закладу, змісту та формам соціально-психологічного супроводу дітей, їх батьків, а також особливостям у роботі педагогічних працівників у період конфлікту в Україні.